EBÉD

Az urak bejöttek a mezőről. A szakácsné már türelmetlen volt, mert pesti vendégek is voltak, s ezek nem tudnak semmi mórest. Ez a pesti nép olyan szedett-vedett istenjószága, hogy nem tiszteli az ebédidőt. El tud bámészkodni egy vadkörtefán vagy a Tisza füzesein, ahelyett, hogy sietne már hazafelé.

No de a tekintetes úr is ott van velük, az pedig már jól ki van nevelve. A szakácsné reggel is megmondta neki, hogy idejében itt legyenek, mert különben sütheti a makkot. Nem fog érni az ebéd semmit. Nem is hagyott az a vendégeinek időt, hajtotta őket egész délelőtt, semmit sem engedett megnézni, mert mindig az volt az eszében, hogy déli harangszóra itthon kell lenni. Mint agglegény, szakácsnékormány alatt élt, s bizony nem merte volna vállalni, hogy holnap hallja meg a Julis véleményét.

No de végre itt vannak!

Az autó befutott az udvarra. Még egy kis ijedség volt, mert előbb csak az egyik jött meg, s abban nem volt benne az alispán úr, az pedig nagy veszély, mert az alispán úr nem tartozik az ebédtisztelők fajtájához, neki fontosabb a vizitáció, mint az ebéd. De rövid volt az ijedtség, kisvártatva a szürke autó is bejött, s benne a méltóságos alispán úr is.

Heten voltak a vendég urak, mint a gonoszok. A szakácsné csak rájuk pislantott egyet, már tudta, hányadán van. Volt ott két pesti úr, sovány, mint az agár, a többi mind terebélyes úriember, hogy örvend a szív, ha látja, hogy fognak ezek enni.

Már itt is van a zsivajuk a nagy ajtó előtt.

A ház régifajta kúria, amely mereven és hatalmasan áll a tágas nagy udvar fölött. A nehéz tölgyfa ajtókon hatalmas vaspántok és nehéz vaskeresztek, amelyekkel éjszakára el lehet torlaszolni. Még a régi nagy időkben épült a ház, mikor várnak kellett építeni minden hajlékot, a finánc, a zsandár meg a betyárok ellen, hogy éjszaka idején puskával lehessen őket fogadni.

- Tessék, méltóságos uram! Tessék, méltóságos uram! - hallatszott a házigazda szíves hangja.

Itt tehát csak úgy rajzanak a méltóságosok. A szakácsné bevonult sötét és szűk konyhájába, melyet felében elfoglalt a tűzhely. Odaállott elébe, s szakértően körülnézett. Jól van.

Az urak bevonultak az ebédlőbe.

- Itt vágott be a román bomba - mondta a háziúr. - Itt csapott le, ni. Kettészakította a háztetőt, és beszakította a mennyezetet.

Mindnyájan felnéztek a plafonra. A régi gerendák helyén stukkatúrpadmaly volt, s annak minden sarkába bele volt pingálva egy-egy ősmagyar képe, Dolinay bácsi Hasznos Mulattatójából élethűen kimásolva. Itt volt Attila és Bendegúz. Itt volt Árpád apánk és Szent István. A házigazda büszkén mutatta:

- Bendegúz szakadt be. Még nem volt érkezésem rá, hogy pótoljam. Még csak tíz esztendeje. Hej, fene kuruc idők voltak azok, a kocsisomat el is vitték, mert vasvillát fogott rájuk. Nem tudom, mi lett vele, azóta megházasodott valahol. Mert az nagyon házasodós ember volt, itt is volt neki vagy tizenkét felesége.

- Minddel megesküdött?

- Á, dehogyis esküdött. Eggyel se. Mondta az öcsémnek is, hogy: "Tekintetes uram, minek magának a lakodalom? Lássa, itt vagyok én. Én is Varga vagyok, meg a mostani feleségem is Varga, hát minek akkor papra kőteni? Úgyis csak Varga gyerek lesz."

Az urak nevettek.

- Hogy az öcsémnek semmi gyereke nincs, neki is megmondta Varga János: "Tekintetes uram, maguknak se kellett vóna papot fogadni. Minek a? Úgysincs gyerek."

A vendégek körülnéztek a nagy teremben, ahol meg volt terítve a hosszú asztal.

- Előbb egy kis apetitóriumot, méltóságos uram - mondta a háziúr, és betessékelte a vendégeket a másik, kisebb szobába. Ennek a szobának a plafonján is volt négy darab ősmagyar. Egyik Rákóczi Ferenc, a másik Hunyadi János, a harmadik Kinizsi Pál, és a negyedik Rózsa Sándor.

- Hát ez a betyár hogy kerül ide? - kérdezte az egyik méltóságos, mikor kiolvasta a képről, hogy annak a nyaka köré karikás ostor van fonva.

- Ez úgy kerül, méltóságos uram, hogy tudod, kérlek alássan, a Sándor kommenciósa volt az én apám apjának.

- De hisz az szegedi ember volt.

- Mindegy az, azért elküldte az ide minden esztendőben az emberét adót szedni.

Nevettek.

- De a vót a jó! - mondta elevenen s léhogva a házigazda, aki maga olyan kövér ember volt, hogy a karjait csak úgy tudta tartani, hogy szétterjesztette. Úgy állott a két rövid karja kétfelé, mint két fakar, s ő maga középen, mint egy kitömött bábu.

- De a vót a jó, hogy itt volt Helmeczy Pista a múltkor, s az is elszemlélődött ezeken a szép képezeteken, s felkiáltott Attila ősapánk előtt, s azt mondta: "Hát e ki légyen? E meg éppenséggel a mi urunk, a Jézus Krisztus."

Az urak, a megyebeliek ismerték Helmeczy Pistát, s nagyot kacagtak rá, aztán felvették a pálinkáspoharakat, összekoccintották és ittak.

- Aj, de jó - mondta egy pesti méltóságos köhögve -, hogy kell ezt inni? Nincsen ehhez páncél, amibe ezt inni kell? Mert ez ellen védekezni kell, ez olyan erős ital.

- Csak úgy módjával, méltóságos uram - mondta a rendőrtanácsos, aki melegen és kedves tréfával nézte a sovány pesti kormányfőtanácsos méltóságost, s elöl járt mindjárt az ital lehörpintésében.

De a pesti felében-harmadában hagyta a poharat, amin a helybéli nagyságok mosolyogtak.

Cigarettával kínálgatózott most a házigazda. Ebéd előtt jó lesz még egy slukkot venni - mondta pataki szóval.

- Nevetne most rajtunk Antal bátyánk - mondta -, ő bizony ebéd előtt is csak a bor mellett volt. Azt szokta mondani: "Jó a bor, fiam, az istennyilára is." Soha életibe nem volt napja, hogy három liter bornál kevesebbet ivott volna meg. Most nyolcvankét éves, de azért most is megteszi a magáét.

- Megissza a magáét.

- Meg a. Árvaszéki elnök, hát van ideje.

Csöndesen ült a sarokban ritka, lengő szakállával Semlyéni Bandi, aki szintén ennek az Antal bácsinak a tanítványa, de az alispán úr miatt most nagyon tartóztatja magát, mert az alispán úr azt mondta, hogy ha botrányt csinál, akkor többet nem veszi be a társaságba. Pedig Semlyéni Bandinak az a szokása, hogy ha iszik, mindjárt rabiátus, és puskavégre veszi a barátait. Most azonban puskát se hozott magával.

A főkapitány már a vadászadomáknál tartott a másik csoportban.

- Itt volt a múltkor egy dunántúli méltóságos, azt mondja, hogy itt nem jó vadászni, mert itt úgy szaladnak a nyulak, mint a foglyok. Körvadászaton volt itt, előre mondta, hogy a minap a Hanságban volt, és száztizenhat nyúl esett, de abból nyolcvanhármat ő maga ejtett el. Mondtam neki, hogy akkor ne gyertek ide, mert kipusztítjátok azt a kis állományt.

Nevettek rajta, s a szótartó emberhez csoportosultak, mert mindig van, aki jó ízzel látja el a kompániát.

- Hogy ott olyan világ van, hogy gyalog lövik a fácánt. Mondtam neki, hogy én még gyalog nem lőttem a fekvőre.

- Én, szégyen, nem szégyen, megpróbáltam egyszer fektibe rálőni egy nyúlra - szólt a helybeli földbirtokos -, de elhibáztam.

- Én csak azon gondolkozom - szólt hamis mosollyal a főkapitány -, hogy ha fektibe se tudod meglőni a nyulat, hogy tudnád állva lőni!

Nevettek rajta, ők tudják, mit.

Az alispán mosolygott:

- Úgy vót az akkor, te Laci, mint az egyszeri legény. Rászól a lányra: "Gyere ide, Rozi!" "Nem megyek, mert megcsókolsz!" "Nem férek hozzád. Batyu van a hátadon." "Le tudom én azt tenni!"

Új pohár pálinkát töltött a házigazda, s újra erőszakolta, de nem mindenki nyúlt utána, mert ember kell ahhoz, ebéd előtt ilyen sűrűn kanalazni a levest.

- Roppant sok fűtéssel járhat ez a lakás - mondta az esperes, aki mindnyájuknál vastagabb volt és okosabb, reális ember.

- Arra való az erdő - mondta a házigazda -, nagytiszteletű uram; arra való az erdő.

- Erdőtök is van?

- Van annak, aki meg nem issza!

- De Horváth Péter belebukott az erdőségbe Debrecen alatt.

- Nono. Mán vége?

- Vége bizony. Azt mondta, nem lehet gazdálkodni itt a laposon, elment dombot keresni.

- Debrecenbe?

- Vót ott neki hegye is.

- Debreceni határon?

- Abbizony. Mikor a feleségét vitte kocsin, az előre örült, hogy hegy is van a birtokon. Mikor már közeledtek a tanyához, mondta: "Hol a hegy, Péter?" Azt mondja Péter: "Nem látszik a tanyától."

Helyismerettel bírók nagyot nevettek.

- Vót ott hegy csakugyan, de mán mikor ők odaértek, nem látszott, mert az új tanyák építéséhez felhasználták fődnek. Olyan kunsági halom vót, kunhalom. Akkora, mint egy verem. Egy jégverem, mifelénk, vagy egy olyan kitapasztott búzás verem, tyúkól. Bizony elfogyott. Mert hát mégis inkább csak a készhez nyúltak, mint hogy gödröt ássanak a vályoghoz.

Pedig arról hívják Dombosnak a birtokot.

- Hát hiába, nem volt szokva Péter a nagygazdálkodáshoz, sose látott két-háromszáz holdnál nagyobbat, és belebukott.

- Mennyi vót az az ország?

- Ezerkilencszáz hold.

- Bizony, itt nehéz gazdálkodni - mondta az esperes. - Én ismerem ezt a fődet. Ritka. Hiába csillagfürtözzük, csak ritka.

- Zsidó mégis meg tud belőle élni.

- Neki könnyű, mert ű dógozik. Nem is keresnek mellette a cselédek, ő maga az ispán.

- Gróf a jó gazda, az igaz, az arisztokrata; nem néz kicsire.

- Nagy meg nincs.

- No, gyerünk mán át, mert elhűl a leves.

Közben behozták az ételt, s feltálalták két óriási tálban a levest. Az illata úgy szállott, mint a liliomé, de étvágycsiklandóan.

Bementek az urak, s leültek az asztal körül. Az asztalfőn elvitatkoztak kicsit, de aztán mégiscsak az alispánnak kellett helyet foglalni az asztal tetején, mert mégiscsak az alispán az első a megyében, akármilyen méltóságok is a vendégek.

Az alispán, ismerve a dörgést, maga mellé ültette az esperest, majd ki fog sülni, hogy miért. Balján ült a nagy pap, jobbján pedig az egyik pesti méltóság, a mellett a főkapitány, aztán a helybeli földbirtokos. Az esperes mellé a másik pesti méltóságot ültették, s a mellé Semlyéni Bandit, s az alispánnal szemben, az asztal alsó végén ült le a házigazda.

A leves

- Ejha, micsoda leves ez! - mondta az esperes. - Ilyen levest, barátom, ilyet nem lehet kapni semmiféle helyen ez világon, csak éppen itt, ahol vagyunk. Mert a levesnek úgy kell készülni, hogy abban legyen marhahús is meg szárnyas is. Lehetőleg kacsa. Azt azután együtt főzik annyi ideig, legalább huszonnégy óráig, hogy az úgy elfő, mint a homok. Még a tehén csontjának is puhára kell abba főni. De ha kakas van benne, az még jobb. Nagy kakas. Öreg kakas. Nagy taréjú, fekete lábú, amelyik már évek óta gyakorolja a szerelem művészetét. Annak minden részének benne kell lennie a levesben, szétfőve és a legkisebb alkatelemeire bomolva. Egy ilyen tányér leves a beteget lábra állítja, s az egészségest viruló ifjúvá teszi.

- Ne prédikáljon, szentatyám - mondta a főkapitány -, hanem kanalazzék.

- Hogy tehetném, míg hozzám nem kerül a tál?

Mindnyájan teleszedték a tányérjukat. Magasabban, mint az a vonal, amit a tányér szélére húzott az építész, a tányérok tervezője, aki nyilván kákomfitty, kis étkű ember volt, mert csak éppen beszegte a tányér öblét azzal a vonallal. Nem respektálták a vonalat, ha ilyen leves van feltálalva.

Percekig csend volt. Halotti csend. Nem: élő csend. Kanalak csörrenése és szájak hörpölése hallatszott.

- Hogy is vót az, te Bandi, mikor a halászréten megpuskáztad az alispán úr őméltóságát? - mondta a főkapitány, aki nem bírta a csendet még leves mellett sem.

Mindnyájan felnevettek, és az alispán maga ment elöl a szóval:

- Úgy két óra tájban lehetett éjfél után, nyár volt, már mindenki kidőlt, én nem mertem lefeküdni, mert ismertem az emberemet, de a végén én is elszöktem, s elbújtam egy nádi kunyhóba... Hát egyszer csak hallok valami éktelen csinnadrattát, hogy Bandi kiabál: "Ezek meg itt hagytak engem egyedül, pedig még minden hordó tele van." Jön aztán a durrogtatás, piff-puff! Jó lesz itt, mondom, meglapulni. Mert ez nem tréfa. Veszem aztán észre, hogy itt is kúszik egy ember, ott is egy másik. Hát Bandi kergeti a vendégeket. Vesztemre kiszóltam, hogy: "Bandi, ne bolondozz, kárt teszel a bőrünkbe!" "Kárt tettetek ti az én becsületembe - mondta -, mert ilyen csúfot még nem értem, hogy a szegődött vendégeim így cserbenhagyjanak!" És elkezd arrafelé lövöldözni, amerre én szállásoltam el magam. Hű, ennek fele se tréfa, mondok, s lapulva le a Tisza-partra, ott bújtam el a rekettyésben!

Semlyéni Bandi nevet. Lehajtja a fejét a tányérba, s eszi a levest.

- Á, dehogyis - mondja csöndesen.

- A fene egye meg a természetedet - mondta nevetve az alispán -, hisz azt kiabáltad, hogy: "Alispánt még úgyse lőttem!"

- Azt mondtam vóna? - szól Semlyéni Bandi. - Biztosan nem voltam józan.

Mindenki harsogva kacagott. Mert ugyan ki állította azt valaha, hogy józanul cselekedte? Közben a tányérok kiürültek, s mindenki megpihenve nézett föl. Ez jó volt. Ez remek volt, ebben igaza van az esperesnek, ilyen levest nem evett még a Pilátus sem.

- Hát mi van itten - mondta a házigazda -, ezek azt hiszik, ünnep van, hogy olyan sokára hoznak már valamit.

De már hozták. Csinos tenyeres-talpas lány hozta be óriási tálcán a második ételt, ami nem volt más, mint:

velő pirítós kenyérrel.

Óriási nagyságú tortatálcán, amely tűzön forróra volt hevítve, rettenetes tömegű velő volt felhalmozva, s körülötte apróra szelt pirítós kenyér.

Az egész valami félelmetes tömeg volt. Mint egy nagy kuglóf, emelkedett a velőhegy.

Először az alispánhoz vitték, aki vett egy darabkát a kenyérből, s hozzá egy késhegynyi velőt.

- De méltóságos uram - mondta a házigazda -, ne tessék megcsúfolni az ebédet. Nem olyan kicsit, nem olyan kicsit. Á, kérem, hiszen ez semmi, ez csak étvágycsináló. Hogy csúszik a bor, ha nem méltóztatik egy kis velővel megtrágyázni az étvágyat?

- Ez bizony fontos - mondta az esperes. - Mindennél fontosabb. A jó velős konc. Az az igazi, az az ételek eleje.

Az egyik pesti úr felnevetett:

- A napokban hallottam egy jót a velős koncról. Valaki Hollandiában volt a minisztériumból tanulmányúton. Nagy ebéd volt.

- Nagy ebéd - szólt bele a főkapitány -, ugyan mi volt, méltóságos uram? Talán margarinban főtt döglött tengeri hal?

- Nem az a fontos, hogy ők mit adtak, hanem azt mondják ennek a magyarnak, hogy van az ő számára valami ínyencség, valami magyar dolog, amit az ő számára tartogatnak, és kíváncsiak, hogy is kell azt elfogyasztani. Hát, kérem, az ebéd végén hoznak neki egy tál velőt. Hidegen. Egy nagy tállal. Megfagyva. Pirítós nélkül. S elébe tették, hogy ő azt most egye meg. S az egész Hollandia kíváncsian várta, hogy hogy kell azt elfogyasztani. Biztosan hallották a magyar velős koncnak a hírét, s most elébe tettek egy tál hideg velőt. Őméltósága különben is kényes gyomrú, aztán meg volt iszonyúan rémülve, hagy mit csináljon, hogy hogy mentse meg a magyar becsületet.

Jól kikacagták magukat a holland tudatlanságon, s sorra mindnyájan bőven vettek a pirítósból is, a forró velőből is. Jól megsózták, megpaprikázták, s hozzá fogtak ropogtatni.

- De mán erre iszunk - mondta a házigazda, s bort kezdett tölteni.

Az bizony jólesett!

Összekoccintották a poharakat. Ezek a poharak nevezetesek voltak. Apró, kemény poharacskák voltak, olyan vastagok, hogy dobálózni lehessen velük, s mégse törjenek össze. Olyan öreg üvegpoharak voltak, hogy már egészen át nem látszó szürkeségek voltak. Nagy idők kukucskáltak ki ezekből a poharakból, s bizonyára azt

vizslatták, hogy ezek a mai nyámnyila népek hogy felelnek meg a régi virtusban fogant magyar urak híres emlékének.

Mikor jól telelaktak velővel s ropogós kenyérrel, jött a harmadik tál étel, amely volt:

marhahús ribizli mártással.

- Megmondtam, ugye - kiáltott fel az esperes örömmel -, pedig nem is kuktáskodtam! Itt van a kacsa is, a kappan is, a marhahús mellett. E főtt a levesbe. Azért volt az olyan jó.

Pompás félkövér marhahúsdarabok hevertek a tálon, s gőzölögtek isteni jó ízzel. Közte kövér kacsacombok s kappanhulladékok, nagy, terjedelmes darabok. Mekkora kappanok vannak ezen a tájon. Csakúgy nőnek a baromfiudvarban, mint a gyom.

- Nálunk a tyúkot nem is ültetik - mondta a házigazda. - Kérdeztem a múltkor az egyik parasztasszonyt: "Honnan van magának annyi apró csibéje olyan kora tavasszal?" Azt mondja: "Hát, kérem, ez csak gyün. Eltojik a tyúk a fészerbe, padláson, aztán kikölti a fiát, mikor neki jólesik." Nem kell ide költőgép, csak úgy pereg a csirke a széna tetejébül.

- Hej, áldott vidék! - mondta a főkapitány. - Csak ez az igazi. Mit tudják ezt a pesti urak, ha mégolyan méltóságosok is - s odakoccintotta a poharát a mellette ülő pesti úréhoz.

- Bőven szedni abból a ribizli mártásból - sürgette őket a házigazda -, mert nincs egyéb.

- Nono - mondta a főkapitány -, minden szavadat elhiszem, de ezt az egyet mégse, míg a nap le nem megy.

- De jó ez a ribizli mártás. Ugyan miből van ez?

- Talán ribizliből - nevettek rá.

- Nem tudom, de ilyet nem lehet a Ritzben kapni.

- Ritzben! Tudják is azok, hogy kell főzni! Egyáltalában, ha az ember kimegy ebből a kishazából, mindjárt vége ennek a jó életnek. Mindenütt kotyvalékokkal táplálják az emberiséget. Passzírozott levesek, előétel, osztriga meg mindenfajta pacsmagok. Nem emberbe való dolgok azok.

- Én is csak ezt szeretem. Ez az igazi étel - mondta az esperes -, leves, főtt hús ribizli mártással. Kész. Egyéb nem is kell.

Kell, vagy nem kell, már hozták az új ételt, amely áll vala:

pörkölthúsból tökkáposztával.

- Nohát, ezt vártam! - szólt az esperes. - Mert a pörkölthús, az a magyar ebéd alapja, és pedig milyen hús. Birka, mint látom.

- Abbiz ez. Bégetett ifjúkorában, most csendes és boldog, hogy tálba került.

- Ez az igazi pásztoreledel. Mivel pedig őseink, hiába csűrjük-csavarjuk, mind pásztorok voltak annak idején, tehát mégiscsak ez az, ami az ember szívét a legjobban érdekli. Birkahús. Micsoda isteni eledelek vannak is a világon, de ilyen több sehol a föld kerekén. Nem is ismerik azt a föld hátán az emberi népek, mi a birka, csak itt minálunk. Mert, ugye, a mi őseink számos juhnyájjal ékesen legelőztek erdőkön-mezőkön. Ott töltötték az életüket a birka farkánál. Az a szép, nyugodalmas élet nem erőlteti meg az agyat. Azért maradt a magyar faj ilyen pihent elméjű. Elnézem sokszor a pásztorembert, hogy tud sétálni azon a szép selymes réten, s egy szót sem szól. Szűkszavú a magyar ember, és lovagias érzésű.

- A pásztor inkább szamaragos érzékű lesz, mert a szamár sétál mellette.

- Az igaz. Az az ő barátja. Mert nem olyan buta állat ám a szamár, ahogy ráfogták. Sok magas méltóságú embert ismerek, aki nem veheti fel vele a versenyt. Mert a hivatalnokember húzza az igát, ellenben a szamár

lerázza a terhet, ha nem tetszik neki. Belemegy a pocsétába, s lefekszik. Akkor aztán üthetik, verhetik, meg nem mozdul az istennek se. Azt kellene például választani.

- Hű, de felséges ez a pörkölt.

- Isteni.

- Ilyen pörköltet aztán nem eszik az angol király se.

- Én ettem még ennél különbet is. Mégpedig a Hortobágyon. Kint voltam vadkacsázni, s jól rám esteledett. Gyalogszerrel az ember spórol a lépéssel már alkonyat után; a legközelebbi csárdához legalább tíz kilométert kellett volna gyalogolni, hát látok egy cserényt, oda tartok. "Jó estét, magyarok!" Szívesen láttak, éppen vacsoráztak. Ott volt a bográcsfelakasztva a szolgafára, s abból kanalaztak. Mindjárt maguk közé hívtak, s le is telepedtem. Valami csodálatos, felséges egy birkapörkölt volt a bográcsban. Soha életemben olyan jóízűt nem ettem, mert nemcsak hogy jól volt elkészítve, de a húsa maga olyan különös ízes volt, pikáns, kellemes. El sem tudtam volna addig képzelni, hogy olyan nemes íze lehet a birkának. Hát én nem is kíméltem magamat. Újra meg újra hozzáláttam, s úgy belaktam, hogy már szinte belebetegedtem. De nem lehetett szabadulni tőle, az ember lassan beszélgetve órákig el tud eszegetni.

- Képzelem, hogy csudálkoztak az étvágyadon - nevetett az alispán -, a parasztember nem nagy étkű. Egyszer azt kérdezte tőlem egy ilyen munkásemberféle, hogy hogy lehet az, hogy az úriemberek annyit tudnak zabálni.

Nagy nevetés lett, olyan, hogy az alispánnak fel kellett emelni a hangját:

- Azt mondja, hogy... azt mondja, hogy az uraknak, úgy látszik, dupla hasa van, mert ő, mikor summás volt, s kenyéren, szalonnán élt, csudálkozva nézte, hogy az urak vacsoráztak a tornácon, s órákig hordták nekik a tálat. Ő mindig csak azon törte a fejét, hogy hova rakják azt a sok ételt. Hiszen ha őneki annyit kellene bepofázni, azt mondja, belebetegedne, meg tán még bele is halna.

- Na, hát akkor én még egyszer kérek ebből az ételből. De felséges ez a birkapörkölt!

A vadász újra kezdte a történetét:

- Hát szóval ott is háltam a cserényben a juhászsubán, hogy majd hajnalban továbbmegyek. Mert a reggeli vadászat, az az igazi, mikor az ember a hajnali madarakat meglepi... Hát szóval egyszer csak felébredek valami istentelen szagra. Valami fertelmes büdösséget éreztem. Mi az ördög lehet ez? Annyira bosszantott a szag, hogy nem is bírtam. Felkeltem, elsétáltam messzebbre, ahol már nem éreztem. Kerestem egy rekettyebokrot, kicipeltem oda a bundát, s ott feküdtem le magamnak. Ott aztán jól elaludtam. Mikor felébredek, már a nap fenn volt. Felkeltem, akkor eszembe jutott az éjszakai szag, s körülnéztem a cserény körül, valami ágast találtam ott, s arra mindenféle birkadarabok voltak felaggatva, biztosan a kutyáknak. Kérdem aztán a juhászgazdát, jó termetes pásztorember volt, hogy hogy tűrik ezt a fertelmes büdösséget a hálóhelyük mellett. Mire nekik ez a sok dög? De akkor már a legyek olyan vastagon lepték, azok a szúrós mezei legyek, amelyiknek olyan szúrócsápja van, mint az ár... Azt mondja a juhász:

- Dehogy a kutyáknak, uram. Megesszük mink azt, az a mi éléskamránk.

Újra nagyot kacagott a társaság.

- Hogy tudják ezt kendtek megenni? - förmedtem rájuk.

- Hát, ahogy az úr ette az este.

Hemperegtek az urak a kacagástól.

Szerencsére akkor már hozták az új tálat. Vitték a birkapörköltet, s hozták helyette a másikat, s az, változatosság okából, volt:

sertéspörkölt zöldbabbal.

- No, látod, ez már nem birka, ebből újra lehet szedni.

De az alispán már nagyon mérsékelten szedett. Meg is jegyezte:

- Ne beszéljetek ilyen étvágyrontó adomákat, mert az embernek elmegy a kedve az evéstől.

Mindenki nevetett, de sorra szedtek azért.

- Te Bandi, hogy volt az a papválasztás? - kérdezte a házigazda Semlyéni Bandit, aki, ha jókedve volt, a legjobb kortes volt a megyében.

A tavaszon volt egy kis faluban, ahol Bandi volt ősi jogon a földesúr, bár a földjei bizony mind idegen kézre kerültek, s csak éppen a tekintély maradt meg.

- Két jelölt volt - mondta Semlyéni Bandi, s teleszedte a tányérját kövér és ízes malacdarabokkal -, s már úgy látszott, elvesztettük a csatát, mert az ellenfél vesztegetett. Nekünk meg nem volt pénzünk. Honnan szerezzek hamar pénzt? Megyek a kocsmároshoz, s mondom neki, hogy hamar adjon ide ötven pengőt. Ide is adta. Azzal megyek az első gazdához, s ahogy belépek az ajtón, kiáltok:

- Kend is felvette a Júdás-pénzt?

Az ember csak ötölt-hatolt, hogy hat gyereke van. Azt mondja a felesége:

- Erővel itt hagyták, kérem.

- Mennyit hagytak itt?

- Tíz pengőt.

- Adja ide azt a tíz pengőt kend! - Leszidtam, mint hazaárulókat. - Eladtad a vallásodat, gazember! Elveszem a piszkos pénzt - mondtam nekik -, de hogy ne károsodjatok, adok érte másik tizet a saját becsületes szegénységemből. - Ideadta. Megyek a másikhoz. Az is felvette a tizenötöt. Azt is kicseréltem. A harmadiknál is.

Így az egész falut sorra jártam, szóval egy óra alatt rendben volt az egész falu.

Meg is választottuk Pócsi Pistát papnak. Egy óra múlva ott volt az ötven pengő a zsidónál. Így csináltuk meg.

Mindenki határtalanul mulatott a nagyszerű kortesfogáson. Mire ezen jól kinevették magukat, akkorára itt volt az új étel az asztalon, mégpedig:

kacsasült befőttel.

- Befőtt! - kiáltott fel a főkapitány. - Ez a nagy luxus. Hej, de romlanak az erkölcsök. A régi jó időkben Böszörményi bátyámnál nem mocskolták be az ételt ilyenfélékkel. Mikor már a hússal torkig voltunk, mert nem volt mellette semmiféle savanyúság vagy édesség, kértünk valami ilyet, Böszörményi bátyánk ránk kiáltott:

"Füvet akartok enni? Elég füvet evett az az állat életibe!"

Nevettek rajta.

- Nem tudjátok a régi nemesi szabályt, hogy: "Legjobb főzelék: a hús. Legjobb gyümölcs: a bor. Legjobb bútor: a szépasszony!" Ezen aztán még jobban mulattak.

- Úgy senki se tud a paraszt nyelvén beszélni, mint Semlyéni Bandi - szólt a főkapitány. - Hogy intézted el a királykérdést, Bandikám?

- Azt nagyon jól - mondta Semlyéni Bandi, szokott csöndes, úri modorával. - Képviselő-választás volt, s nagy beszédet tartottam nekik, hogy ha Tatár Andrást megválasztják képviselőnek, akkor visszajön a király,

visszahozza a régi királyi bankót, aminek értéke van. Hát felkurjant egy atyafi, hogy: neki nem kell király.

Megállok a beszédben, s azt mondom:

- Ki vót a?

Előáll a borzas.

- Neked nem kell király?

- Nekem nem.

Leszállok a hordóról.

- Kell király, vagy nem kell?

S adok neki egy csárdás pofont.

- Kell király?

- Nem kell.

Még egyet adok neki.

Meg még egyet.

- Kell király?

- Nem bánom én, uram - aszongya -, akár király, akár nem király; csak engem ne pofozzon tovább a tekintetes úr.

Nagy gaudiummal mulattak rajta, s az alispán a nevetés közben a tányérjáról a kacsacombot áttolta az esperes tányérjára. Már ő okosan élt, már ő spórolt a gyomrával. Nemhiába volt első tisztviselő a megyében. Most ő mulatott a többieken, akik nem vették észre a dolgot. Koccintottak, s leöblítették a kövér kacsát.

Most azonban hozták az új ételt:

ludaskása, a tetején libamájjal.

- Ezért haragszom - mondta az alispán. - Mikor Olaszországban jártam, egész Olaszországban nem lehetett egy jó narancsot kapni. Ami jó narancs van, azt ők mind kiküldik az országból, hogy az exportmérleget javítsák. Otthon jó a hullott narancs is. A príma gyümölcsöt mind a külföldieknek adják jó pénzért. Ezzel szemben mi itthon termeljük azt a nagyszerű krumplit, amilyen sehol a világon nem terem, mint a mi homokunkon. S mi meg rizst eszünk.

- De méltóságos uram, ne tessék megvetni ezt a szelíd ételt. Hát van ennél szebb? - mondta a házigazda, s maga is felállott, hogy odadiktálja a remek tálat, amelyben a jó zsíros kásahegyen gyönyörű libamájszeletek feküdtek.

Az alispán csak a libamájból vett néhány darabot, de dacból és hazafiságból egy szem rizzsel sem akart találkozni.

- Vámot kellene emelni a rizs ellen - mondta. - Vámot. De nagyot.

Az egyik pesti úr megszólalt:

- Kérlek, méltóságos uram, azért azzal a vámmal is sok furcsa dolog van ám. Kassáról jöttem hazafelé, s beszáll egy kis öregasszony a kupéba, s hoz az ölében egy nagy ugorkás üveget, s elmondja, hogy megy a lányához, akinek az az egyetlen vágya, hogy édesanyja savanyú káposztájából egyen. Hogy olyan káposztát nem tud senki a világon csinálni, mint az ő édesanyja, most gyerekágyat fekszik, hát visz a lelkemnek egy

üveggel kóstolónak. Egész úton folyt a savanyú káposztáról a szó. Aztán megérkeztünk Szobra, a határállomásra, jön a finánc. Azt mondja, hogy ezt nem lehet áthozni, vámot kell érte fizetni. Hát az öregasszony kétségbeesik. Mondom, ne aggódjon, hadd vámolják el, mi lehet ennek a vámja, ötven fillér. Ebbe megnyugszik a nénike, aztán hozzák a vámcédulát, s mit gondoltok, mennyit kellett érte fizetni? Nyolc pengő hetven fillért.

- Mennyit? - kérdezte az alispán.

- Nyolc pengő és hetven fillért... Persze a nénike nem hozta át a savanyú káposztát, otthagyta a finánccoknál.

Kicsit elgondolkoztak.

- Annak is biztosan megvan az oka - mondta az alispán.

- Igen, védik a savanyúkáposzta-termelésünket.

- Egyszer velem is történt egy ilyen dolog - mondta a főkapitány. - Mentem Németországba, s valaki a kupéba vitt egy ócska biciklit. Ott vette Németországban, most visszavitte nyolcévi használat után, hogy majd odaajándékozza valamelyik unokaöccsének. Hát, kérem, a biciklit, amin rajta volt az eredeti gyári védjegy, s azon felül megvolt az igazolvány, hogy ő ott vette annak idején, mit gondoltok, nem megvámolták! Nyolcvannégy márkát kellett érte vámot fizetni. Pedig német gyártmány volt és ócskavas.

- Így védi ma minden állam magát.

- Harminc vámhatár van ma Európában, tessék élni.

- Azért nem szabad rizst enni, tessék minden államnak azt fogyasztani, amije van. Nekünk van savanyú káposztánk s krumplink, éljünk azon.

- Hát hisz azon élünk, egyebet se kapunk máma, csak savanyú káposztát meg krumplit.

- Jaj, így nem fáradtam ki a hivatalban egész esztendőben, mint ezen az ebéden.

Így beszélgettek az urak összevissza nagy nevetve, pedig még csak most jött az igazi étel:

paprikás csirke.

- De mán ebbül eszünk! - kiáltott fel a főkapitány, általános derültséget keltve a régi jó mondással. Mindjárt hozzá is fogott megoldani a derékszíját.

Gyönyörű csirke halom két óriási tálon. Aki ezt elfogyasztja, hol van már az a társaság? Már az alispán egyenesen a szomszédja tányérjára szedett, aki ijedten tiltakozott ellene, de mit lehet tenni a közigazgatási erőszak ellen?

- Tegyük össze a nedves edényeinket - koccintott valaki.

- Zúdíts, Pistám - emelte üres poharát a házigazda elé a másik. S az teleöntötte a vaskos poharat.

- De ha még valamit hoztok, lövök.

- Köszönöm, nem kérek, nem kérek - tiltakozott az egyik pesti úr. - Hogy képzelitek azt, hogy én még mindig bírok enni?

- Ez csak csirke, méltóságos uram.

- Éppen az, hogy csirke.

- Olyan gyenge ez, mint a harmat.

- Nincs egy jó kis bérletetek ennek a Semlyéni Bandinak? Olyan derék, kedves fiú, s úgy megérdemelné, ha valamiképpen segíteni lehetne rajta.

- Ahogy parancsolod, méltóságos uram, azt a kunsági bérletet most oda lehetne adni. Kétszázhetven hold. Most vettük meg, az altruista bank igen olcsón kapta meg. Kissé szomorú a története, mert akit elárvereztek százötvenezer pengő adósságba, az voltaképp csak tizenhétezer pengő kölcsönt vett fel annak idején, a többi az interkaláris kamatokból s a költségekből nőtt ki. De hát megtörtént, az illetőn úgyse lehet segíteni.

- Kétszázhetven hold?

- Kétszázhetvenegy. Mondhatom, hogy príma földek, bár egy kis szikes van benne, de viszont az első évi termést ingyen kapja. Hetven kilóért kiadjuk.

- Hetven kiló?

- Igen, méltóságos uram. Hetven kiló.

- Hát hogy csináljátok, hiszen itt nálunk homokot sem lehet kapni két mázsán alul.

- Mi ezt csak éppen felajánljuk, méltóságos uram. Hetven kiló az egész bérlet, és mondjuk, tíz évre meg lehetne csinálni a szerződést.

- Nem értem.

- A mi kalkulációnk úgy van beállítva, ha megkapjuk a megyében az engedélyt a ciroktermelésre, akkor itt megtérül.

- Ja.

Elhallgattak és elgondolkoztak.

- De hát ez nincs összefüggésben egymással.

- Dehogy, méltóságos uram, egyáltalán nincs. Ezt csak úgy felajánljuk annak, aki a megyében méltó, az minden kikötés nélkül megkapja, mert nekünk nagy érdekünk, hogy a jóakaratot és kulantériát lássátok a részünkről, méltóságos uram.

- Na, hát én nem tudok többet enni.

- Méltóságos uram, csak egy szárnyacskát legalább.

- Ne kínálj, mert megharagszom. Mit gondolsz, ma még vacsora is lesz. Meg vagyunk híva vacsorára is valahova, s ahogy a helyet ismerem, ott se lehet sokat szabadkozni, mert ott még háziasszony is van. És szépasszonynak nem lehet nemet mondani.

- Mint a hadiözvegynek annak idején, ugye, méltóságos uram?

- Ó, te malac!

- Hogy is volt az?

- Mikor kiszállás volt, s kint voltak a megyei urak, kirendelték a tánchoz a hadisegélyes asszonyokat. Ott táncoltak karikába.

- Hol is volt az, te?

- Kurtán.

- Aha, akkor mondta a kurtai bíró, hogy: "Mindig a legnagyobb pohárba, de mindig fenékig."

- Az, az. De jó népszínműbe való alak volt.

- Nem ijedtem úgy meg fehércselédtől, mint akkor.

Nevettek. Ők tudták, mit nevettek.

- De most már nincs tovább semmi.

- De méltóságos uram, most jön az ebéd klúja.

És valóban jött is a:

rántott harcsa.

Nagy tálak megint, felhalmozva rajtuk a frissen sült rózsaszínű hal.

- Nahát, ezek gazemberek, most hozzák, amivel kezdeni kellett volna! De szívesen ettem volna belőle.

- Tölts.

- Koccints.

- Igyunk alá. A harcsát borban kell fürészteni.

Mindenki vett egy darabot.

Isteni volt a harcsa, ahogy villával szétbontották, az a hófehér hús virított a csontok körül kissé rózsaszínűen. Most jó lett volna, ha újra lehetne kezdeni az ebédet.

Erre csúszik a bor.

Már rózsás volt mindenkinek az arca, s izzadt a nagy munkától.

- Hát, Bandi, elmégy-e a Kunságba bérlőnek?

- A Kunságba?

- Oda. Hetvenkilós bérlet.

Semlyéni Bandi kicsit elgondolkozva megingatta a fejét.

- Mi az ördög, tán nem is akarsz?

- Drága...

- Te bolond, hetven kiló, bevetve, egy hónap múlva aratsz.

De Bandi újra csak ingatta a fejét.

- Mit akarsz még? Benne van a földben, minden holdban egy mázsa búza, és csak hetven kiló bért kell fizetni!

Bandi csak a fejét ingatta.

- Egy mázsa búza a földben, ötven kiló a traktorozás. Tizenhárom kiló a vetés. Kilenc kiló a boronálás, hengerezés. Egy mázsa a rezsiköltség, és egy hónap múlva lehet aratni. Hát ez csak nem rossz üzlet?

De Semlyéni Bandi csak a fejét rázta:

- Nem mehetek, méltóságos uram, mert ha én ebből a megyéből elmegyek, akkor ezek a büdös parasztok behurcolják a tarka tehenet. Attól pedig, nekem élethivatásom, hogy megvédjem a magyar falut, hogy tarka

tehén csúfítsa el a mi mezeinket.

Nagyot nevettek.

- Hivatásom van nekem itt, méltóságos uram.

Az alispán nevetett. Tetszett neki a Bandi álláspontja.

- Meg a fákra is vigyázni kell. Most is kivágtak egy nagy jegenyenyárfát Dugába. Meg is mondtam a papnak, ha a másikat is kivágják, az isten se őrzi meg a puskámtól.

- Az igaz, Bandi az utolsó úr, aki törődik a régi tradíciókkal.

- Ha én innen elmegyek, akkor itt is felveti a fejét a dudva meg a bojtorján. Már most is Adyt szavaltak a pereci iskola mulatságán.

- De hát, Bandi, gondold meg, hogy kétszázhetvenegy hold, hetven kiló bérletért. Egyszer akad egy ilyen az életben.

- Nem lehet, méltóságos uram, nekem ebben a megyében küldetésem van. Nagyon romlik itt a nép, vigyázni kell rá.

Nevettek. Semlyéni Bandi abból a családból származik, amelyiknek száz év előtt még háromszázezer holdja volt, s neki most már csak annyija van, amit a gyerekeire íratott, hogy saját magától megvédje az ivadékai jövőjét.

Valami százötven hold az egész, de ehhez ő már nem nyúlhat hozzá, sőt külön is él a családjától, hogy szó se lehessen arról, hogy szeretetből ráköltsék.

Csak néha fordul valami kis családi kölcsönért a feleségéhez, mikor minden szál szakad, s a feketéjét nem tudja kifizetni a kocsmán.

- Én mindent a parasztoknak adtam életemben, most nem hagyhatom őket cserben. Nekem kell rájuk vigyázni - mondta.

- Jól van, Bandi, becsülöm benned ezt a keménységet. Szittya gyerek vagy.

Szerencsére hozták az új ételt.

Mindnyájan fellélegzettek, hogy nem hús volt többé a tálon, hanem:

juhtúrós galuska.

Gyönyörű volt, ahogy rengett a tálakon, amint hozták. Olyan volt, mint az olvadt vaj. Habosan rengő, ínycsiklandó. Az illata párázott.

Mindenki örömmel nézett rá, csak a pesti urak búsultak el, mert már érezték, hogy baj van a cirokkal.

Egy-két villával azért ők is szedtek belőle.

- Az igaz - mondta az alispán -, nekünk az a hivatásunk, hogy vigyázzunk a népre, ha nem is úgy, mint Simonyi alispán csinálta, aki tyúkketrecbe zárta a zsidókat, ha követelték a váltójukat a paraszton.

- Le kellene szállítani az adót, az volna a segítség - mondta a főkapitány. - Rám is százhetven pengő egyházi adót vetettek ki.

- A testvéred vetette ki rád.

- Azért mégiscsak adó az.

- Az igaz, annyiféle adó, diáksegély, jótékonysági akció van - mondta maga az alispán -, ami ellen nem lehet tiltakozni. Hatvanszázalékos pótadó az egyháznak.

- Hát akkor nincs más hátra, mint hogy eldaloljuk a Menyhért nótáját, hogy:

Elment Szent Péter Rómába,
Botját veti a vállára.
Botja végén csutora,
Csutorában jó bora.
Veszi és kínálja,
Hogy a mi Pagonyi barátunkat
Az Isten meg ne áldja,
Arrul szó sincsen,
Rutyutyú, rutyutyú,
Rutyutyú, rutyutyú...

S a rutyutyút, a rutyutyút addig mondták, amíg csak mindenki fenékig ki nem itta a poharát.

Most újra kezdték a nótát, s most a másikat köszöntötték, azzal végezve a rutyutyúzást, hogy: *Váljék egészségére!*

Akkor aztán hozták az új tálat, amely mindannyiuk őszinte örömére se sült, se főtt étel nem volt, hanem egy nagy tál:

friss cseresznye.

De ez olyan gyönyörű, festeni se lehetne szebbet.

Nagy szemű, kőkemény, sárga-piros gyümölcs.

Mindannyian ujjongva kiáltottak fel:

- Cseresznye, cseresznye! Már itt a cseresznyeidő.

Sorba belemarkoltak a tálba, s egy-egy marékkal vettek belőle.

- De örvendtünk neki gyerekkorunkban. Megvallom, utálom, de gyermekéveim miatt mégis mindig megkóstolom. Emlékeztek, hogy gyerekkorunkban még nem volt semmi gyümölcs. Hozták a tótok nyáron a cseresznyét a Felvidékről, nagy ekhós szekérben. Mi, gyerekek, mindig körülzsibongtuk az édesanyánkat, s muszáj volt cseresznyét venniök. Pedig drága volt, mert egy tányér búzáért adtak egy tányér cseresznyét.

- Az biz a, úgy volt a. Még akkor szebb világ vót.

- Mér lett vóna szebb világ? A mai gyerekeknek csak jobb, ha ők maguk mászhatnak fel a fára cseresznyét szedni. A kis unokáim a múlt tavasszal versenyt rendeztek, hogy ki tud több cseresznyét lenyelni magostul. Az én hároméves kisfiam győzött, mert az valami hatszáz szemet nyelt le magjával együtt.

- Nem lett semmi baja?

- Gyereknek a gyümölcstől?... Az az egy veszedelem volt, hogy nem lesz-é belőle vakbél operáció. De hát én megmondtam, hogy a gyerek vakbelecskéjébe még nem fér bele egy cseresznyemag. Nem is lett semmi baj. De még inkább dicsőség, mert utólag is mindenik gyerek megszámolta, hogy mennyi jött ki.

Egészségesen, vidáman nevettek.

Akkor az alispán odafordult a pesti szomszédjához:

- Hát, méltóságos uram, abból a cirokból mégsem lesz így semmi, mert én megmondom őszintén, nem tetszik nekem az olyan üzlet, ahol csak úgy fel lehet ajánlani ajándékba egy kétszázhetvenegy holdas birtokot hetvenkilós áron. Tudtam én azt, hogy Semlyéni Bandi nem fogadja el az ajánlatot. Hívebb fia ő a megyének,

hogy elfogadjon egy ilyet, s elszakítsa magát a szülőmegyéjétől. Hát úgy gondolom, hogy nekünk sem szabad nála önzőbbnek lenni. Szép az ajánlat, de nem alkalmas a mi földünk arra.

A pestiek igen elhallgattak.

Már látták, hogy evvel a vasfejű néppel nem lehet üzleti alapon megegyezni.

- De méltóságos alispán uram, nagyon nagy érdeke lenne a megyének, a megye lakosságának egy új termelési ágnak a bevezetése.

Az alispán nem felelt, mert hozták az utolsó fogást, a:

feketekávét.

- Alkalmas a mi földünk mindenre. A múltkor egyik bérlő cikóriakultúrát próbált, jól sikerült, mégis belebukott.

- Legközelebb feketekávét fogunk termelni.

- Mindjárt pörkölve.

- Mert mégis abszurdum, hogy afrikai növényt eszünk, mennyi vámot kell azért fizetni?

- Nem afrikai ugyan - mondta az esperes.

- Hát akkor mitől olyan fekete? Én mindig azt hittem, hogy attól, hogy ez tulajdonképp a szerecsenek fürdővize.

- Olyan az íze?

Ebben a pillanatban kint az udvaron roppant ordítás hallatszott. Asszonyi ordítás, vonítás s férfihangok kurrogó, kiabáló lármája.

Elhallgattak, aztán felállottak, s kimentek az udvarra. Egy ember jött, és magából kikelve mondta:

- Tekintetes uram, a bika megtiporta a csordást.

Az ember ott feküdt egy saraglyán, ahogy beszállították az udvarba. Nagy, öreg ember volt. Halottsárgán feküdt, a feje lelógott, s vér szivárgott a száján. A felesége, nagy, fekete, sovány asszony, vonított mellette teljes erővel, s kezét tördelte.

- Mék bika vót a?

- A Bogár, a háromesztendős fiatal bika. Üzekedett, s a Kas Mihály tehenére ment, de a pásztor nem hagyta, mert Kas Mihály tavaly se fizetett. A bika megfordult s nekiment, s úgy látszik, belevágta a szarvát, aztán megtiporta.

A gazda odament az emberhez:

- Hogy van, Mihály?

Az ember még élt, kicsit megemelte a fejét, s köszönni akart, de visszaesett a feje.

Erre az asszony, aki egy percre abbahagyta a sírást, újra rákezdte a rettenetes jajveszékelést.

Sajnálattal s megdöbbenve nézték a rémes képet, ahogy a nagy puszta udvaron ott feküdt az ember.

- Orvost, orvost! - mondta az egyik pesti úr.

- Nincs orvos.

- Hát legalább egy bábát, bekötözni a sebet - mondta az esperes.

- Nincs itt bába, kérem, csak legfeljebb Tukáné, a javasasszony.

- Nincs bába a faluban?

Tűnődve, elhallgatva, elszomorodva állottak az urak a tetem körül. Az még egyet-kettőt vonaglott, azután meghalt. Hulla lett. Mintha az ősidők levegője szakadt volna le.

A házigazda mérgesen mormogott magában:

"Az istenit ennek a csordásnak, ennek is így kellett parádéra csinálni. Elrontotta az ebédet."

1930